

KARLOVA UNIVERZITA V PRAZE

FILOZOFICKÁ FAKULTA

Ústav románských studií – Hispanistika

Bakalářská práce

**MODUS V SUBSTANTIVNÍCH
VĚTÁCH V SOUČASNÉ ŠPANĚLŠTINĚ**

The category of mood in nominal clauses in contemporary Spanish

Jan Tomeš

Vedoucí práce: doc. PhDr. Petr Čermák, Ph.D

Praha 2014

PODĚKOVÁNÍ

Chtěl bych na tomto místě poděkovat vedoucímu práce, doc. PhDr. Petru Čermákovi, Ph.D, za jeho neocenitelné rady. Také bych chtěl poděkovat své rodině za jejich podporu nejen po dobu psaní této práce, ale během celého mého studia.

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně, že jsem řádně citoval všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V ..... dne .....

Podpis:

KLÍČOVÁ SLOVA

subjunktiv, substantivní věty, španělština, čeština, norma, úzus

ABSTRAKT

Použití dvou slovesných modů – indikativu a subjunktivu – je ve španělštině hojně diskutované téma, jemuž bylo věnováno již mnoho studií a prací. Díky tomu, že volba modu podléhá mimo jiné i postoji mluvčího, se však často systémová norma liší od běžného úzu. Tato práce se věnuje použití indikativu a subjunktivu na poli substantivních vět, a to po slovesech *entender, comprender, admitir, aceptar, explicar sospechar, imaginar(se), figurarse, suponer* a *quejarse* v hlavní větě. Norma, jíž se zabývá teoretická část práce, je následně konfrontována s analýzou vybraných výskytů v CRAE, tedy s územ. Další analýza provedená pomocí paralelního korpusu InterCorp porovnává situaci, která v této oblasti panuje v češtině.

KEY WORDS

subjunctive, nominal clauses, Spanish, Czech, norm, usage

ABSTRACT

Many works and studies have been dedicated to the usage of indicative and subjunctive in Spanish. It still remains a widely discussed topic, however, since it is interlocutor's attitude which makes the usage often differ from the codified norm. This paper focuses on the usage of indicative and/or subjunctive in nominal clauses with verbs *entender, comprender, admitir, aceptar, explicar, sospechar, imaginar(se), figurarse, suponer* and *quejarse* in the main clause. The norm, explained in the theoretical part of this work, is later confronted with the analysis of selected occurrences in CRAE, i.e. the usage. Second analysis executed with parallel corpus InterCorp serves as comparison with the situation in Czech.

OBSAH

1.	Úvod	7
2.	Modalita, modus a substantivní věty	10
2.1.	Modalita	
2.2.	Modus ve španělštině	
2.2.1.	Zavadilův pohled na modus a modalitu ve španělštině	
2.3.	Situace v češtině	
2.4.	Substantivní věty	
3.	Současná norma volby modu	19
3.0.1.	Maria Ángeles Sastre Ruano	
3.0.2.	Real Academia Española	
3.0.3.	Aoife Ahern	
3.0.4.	Jesús Fernández Álvarez	
3.1.	Modální alternace	
3.1.1.	Změna významu	
3.1.2.	Negace a slovesný čas	
4.	Jazykovědné korpusy	29
4.1.	CRAE	
4.2.	InterCorp	
5.	Volba modu dle korpusů	31
5.1.	Entender	
5.1.1.	Srovnání s InterCorp	
5.2.	Comprender	
5.2.1.	Srovnání s InterCorp	
5.3.	Admitir	
5.3.1.	Srovnání s InterCorp	

- 5.4. Aceptar
  - 5.4.1. Srovnání s InterCorp
- 5.5. Explicar
  - 5.5.1. Srovnání s InterCorp
- 5.6. Sospechar
  - 5.6.1. Srovnání s InterCorp
- 5.7. Imaginarse
  - 5.7.1. Srovnání s InterCorp
- 5.8. Figurarse
  - 5.8.1. Srovnání s InterCorp
- 5.9. Suponer
  - 5.9.1. Srovnání s InterCorp
- 5.10. Quejarse
  - 5.10.1. Srovnání s InterCorp

6. Závěr	48
Použité zdroje	49

1. Úvod

Subjunktiv představuje jeden z nejproblematictějších gramatických jevů románských jazyků, tedy samozřejmě i španělštiny. Záludný je nejen pro cizince a studenty – většina jazyků (a to včetně češtiny) ho postrádá a jeho syntaktickou i významovou funkci přebírají jiné prostředky – ale často i pro samotné rodilé mluvčí. Není to způsobeno systémovou nezakotveností subjunktivu ve španělštině, ale spíše jevy, které do jazyka vstupují jaksí navíc – subjunktivní tvar slovesa v sobě může obsahovat citovou zabarvenost, myšlenkové pohnutí či postoje jednotlivých mluvčí k výpovědi.

Subjunktivu je každoročně věnováno několik publikací. Některé jsou akademického rázu, jiné zas mají pomoci běžným studentům španělštiny přiblížit jeho komplexnost a pomoci mu pochopit mentalitu Španělů, která je se subjunktivem úzce spojená. Fakt, že subjunktiv ale nejspíš nebude nikdy možné zcela postihnout, dokazuje i souhrn terénní práce, jíž jsem se jako spoluautor zúčastnil pod vedením doktorky Mariy Antonie Martín Zorraquino. Tento výzkum byl součástí atestace předmětu *Sociolingüística del español actual* na Universidad de Zaragoza, kde jsem pobýval na roční studijní stáži.

Podle vlastních slov paní doktorky je oblast Aragón, jehož centrem je právě Zaragoza, „místem s variantou španělštiny, která je nejbližší pravopisnému standardu jazyka.“ To potvrdil i průzkum zabývající se fenomény *leísmo/laísmo/loísmo*, který probíhal v zimním semestru kurzu – chyby se dopustil jen málokterý dotázaný. Terénní práce zaměřená na použití subjunktivu nebo indikativu po operátorech pravděpodobnostní modality (kupř. *quizás, probablemente* atp.), jež proběhla v následujícím semestru, však už tak jednoznačná nebyla. Průzkum proběhl podle směrnic sociolingvistického průzkumu Williama Labova, pro město Zaragoza tedy na reprezentativním vzorku 144 respondentů zařazených do skupin podle těchto kritérií:

1. pohlaví (72 žen a 72 mužů)
2. věk (48 do věku 18 let, 48 do věku 60 let a 48 ve věku 61 a více)
3. nejvyšší dosažené vzdělání (základní, středoškolské a vysokoškolské ve stejném poměru)

Práce ve své hypotéze nepočítala s tím, že by se v Zaragoze našly větší odchylky v použití subjunktivu a indikativu od systémové normy. Tento předpoklad se v celkovém souhrnu práce potvrdil, ani u jednoho ze čtyřiceti tří příkladů, v nichž měli dotazovaní doplnit příslušnou formu slovesa, v podstatě „nechybovali“. Zajímavější byly spíše komentáře, které někteří ze studentů zaznamenali ke svým výsledkům. Ve větách typu *Está nublado, quizás ... por la tarde. (llover)* neměli dotazovaní problém doplnit sloveso uvedené v závorce do daného tvaru – v tomto případě byly všechny odpovědi ve tvaru subjunktivu, tedy *llueva*. Ve větách typu *Probablemente ... tarde. (venir)*, tedy v příkladech, kdy nebyl jasně uvedený kontext věty, dotázaní ve více než v polovině případů žádali tazající o doplňující informace, respektive nejdříve odpověděli (jejich první volbou bylo ve všech případech slovesu v subjunktivní formě), ale poté dodali, že si za mnohých podmínek, dále určující význam dané výpovědi. dokáží větu představit i se slovesem v indikativu.

Samozřejmě – jednalo se v prvé řadě o sociolingvistický průzkum, navíc zaznamenaný psanou formou, což jsou už dvě kritéria, při nichž mají lidé tendenci být ostražití nebo alespoň ostražitější než při běžném mluveném projevu. Průzkum však ukázal důležitou věc: lidé se při volbě slovesného modu mezi subjunktivem a indikativem (samozřejmě pokud je na místě) rozhodují nejen podle zaběhlých (konvenčních či systémových) jazykových pravidel – do hry vstupuje i moment *subjektivity*.

Subjunktivem se zabývá i tato práce, a to v podobně specifickém rámci jako v případě sociolingvistické studie zmíněné výše: jejím vymezením je volba modu v substantivních větách, uvozených hlavní větou se slovesy typu *entender; comprender; admitir; aceptar; explicar; sospechar; imaginar(se); figurarse; suponer; quejarse*. Z důvodů uvedených v minulém odstavci budu tuto práci směřovat spíše než ke kategorizaci, co je gramaticky správně či nesprávně, k podchycení odchylek od obecně přijímaných gramatických konvencí a budu se snažit zjistit, jaké mohly být příčiny těchto výkyvů či dokonce anomálií.

Hlavním nástrojem, sloužícím k docílení závěru této práce, je použitá literatura, která je pro mě hlavním a směrodatným zdrojem ke zpracování výsledků z jednojazyčného korpusu CREA, na němž se budu snažit zjistit, v jaké míře se liší gramatická norma od skutečného úzu. Tyto výsledky poté porovnávám také s paralelním mnohojazyčným korpusem InterCorp,

který mi pomůže zjistit situaci, která ohledně volby slovesného modu panuje v substantivních větách po daných slovesech v češtině.

Poznámka: veškeré překlady v této práci, jejichž originály jsou vždy umístěné v poznámkovém aparátu pod čarou, jsou překlady autora této práce, pokud není uvedeno jinak.

2. Modalita, modus a substantivní věty

Pokud se má tato práce zabývat volbou slovesného způsobu v několika specifických případech v substantivních větách, je důležité začít prvotním vymezením, co to vůbec znamenají pojmy jako modus a s ním spojená modalita. Rozhodl jsme se tomuto tématu věnovat celou kapitolu, jež je první ze dvou kapitol tvořící teoretický rámec hlavní, praktické části práce.

Jedná se z mého pohledu o komplexní a komplikovanou problematiku, příkladem tohoto mého tvrzení budiž fakt, že pohled na modus a modalitu se značně lišil v různých obdobích i mezi jednotlivými autory, jak je čitelné z následujících bodů. Samozřejmě není mým cílem na následujících stránkách detailně popsat různorodost jednotlivých teorií a tezí, tímto směrem není má práce orientovaná a ani svým určením jako závěr bakalářského studia nedokáže tak složitou strukturu obsáhnout, jde mi tak spíše o sumarizaci jednotlivých myšlenek, která mi dále pomůže v porovnávání výsledků, jež by měly reflektovat specifickou část mluvy v současné španělštině.

2.1. MODALITA

Modalitou se zabývali již antičtí Řekové, kteří rozlišovali mezi *dictum* a *modus*. Rozdělili tedy vyjádření myšlenky na dvě části – na jednu, která tvoří obsah výpovědi, a na druhou, jež vyjadřuje k tomuto obsahu postoj mluvčího. S tímto se ve dvacátém století ztotožnil i švýcarský lingvista Charles Bally¹, jehož práce byla jednou z prvních na téma modalit v moderní mluvě. Bally chápe *modalité* jako široký pojem a hybnou sílu stojící za výpovědí, dokonce ji označuje za „duši“ věty. Konkretizuje modalitu slovy jako „úsudek“, „mínění“ a „úmysl“ a rozděluje ji na explicitní a implicitní. V podobě explicitní je modalita vyjádřena modálním slovesem a modálním subjektem, jenž ke slovesu náleží. Naopak implicitní modalitu lze odvodit ze samotného dikta, kupříkladu intonací či slovesným způsobem.²

---

¹ BALLY, Charles. *Linguistique générale et linguistique française*. Berne : A. Francke, 1944

² Ibid Apud JULIÁ, Tomás Jiménez. *Modalidad, modo verbal y modus clausal en español*. Universidad de Santiago de Compostela, 1989, str. 4

Za jednu z nejcennějších prací v oblasti modalit je však považováno dílo F. R. Palmera. V knize *Mood and Modality*³ v obecnosti říká, že modalita se zajímá o stav tvrzení, které popisuje danou událost.⁴ Jinými slovy: že se modalita zajímá o záměr mluvčího v aktu promluvy. Palmer dále dělí modalitu na dvě širší kategorie: na výrokovou (*propositional*) a událostní (*event*). V prvním případě modalita indikuje stupeň přesvědčení mluvčího o platnosti výpovědi a autor ji dále rozděluje na modalitu epistemickou a evidentní (*evidential*), přičemž epistemická přímo reflektuje víru mluvčího ve vyřčené stanovisko (kupříkladu „věřím, že...“), kdežto evidentní nastává v tom případě, kdy je výpověď postavena na předložení důkazu o existenci stanoviska (například nepřímá řeč). V druhém případě, tedy u událostní modalit, se modalita potýká s událostmi, které se mají odehrát, a Palmer ji stejně jako výrokovou rozděluje do dvou podskupin – na deontickou a dynamickou. Deontická modalita zahrnuje povinnosti a oprávnění, je tak typicky reprezentována nejrůznějšími typy příkazů. Opakem této modalit je pak druhá jmenovaná, dynamická, která je oproti externí povaze modalit deontické interní, a tak vyjadřuje schopnost nebo ochotu jednotlivce vykonat děj. (Palmer 1986: 7-9)

Palmerovo rozdělení modalit je velice příkladné a v podstatě zahrnuje všechny modální nuance. Jak však sám Palmer píše, není tento systém aplikovatelný obecně a na každý jazyk. Z logiky věci totiž stojí před problémem, že některé jazyky dávají větší přednost modalitě, kdežto některé modu: „(...) ačkoli je kombinace modalit a modu možná, v mnoha jazycích se uplatňuje buď jen jedno, nebo je jedno z nich pro daný jazyk charakterističtější.“⁵ Zajímalo mě proto, jak k modalitě přistupují španělští autoři. Jedním z takových je Concepción Otaola Olano.⁶

Olano ve své práci přemýšlí nad modalitou z východiska rozdílů dvou pojmu: *enunciación* (proces vytvoření výpovědi) a *enunciado* (samotná výpověď). Skrz ně se dostává k *modalidades de la enunciación* a *modalidades del enunciado*. První typ popisuje Olano jako

---

³ PALMER, F. R. *Mood and Modality*. Cambridge University Press, 1986

⁴ „Modality is concerned with the status of the proposition that describes the event.“ (Ibid, str. 1)

⁵ „(...) while a combination of modal system and mood is possible, in many languages only one occurs or is at least more salient than the other.“ (Ibid, str. 4)

⁶ OLANO, Concepción Otaola. La modalidad (con especial referencia a la lengua española) Apud *Revista de Filología Española*, vol. LXVII no 1/2, 1988, str. 97-117

modalitu tvořenou formou komunikace, odkazuje tak na modalitu věty, kterou ve svých pracích popsali Henri Bonnard a Agustín García Calvo. Podle autora může mít věta *modalidad de la enunciación* jen tehdy, pokud je oznamovací, tázací, nebo rozkazovací. *Modalidades del enunciado* pak logicky vyjadřují postoj člověka k obsahu výpovědi nebo zprávy. Do této kategorie modality pak podle Olano spadají ještě *modalidades lógicas* (charakterizují, do jaké míry považuje mluvčí výpověď za reálnou, eventuální nebo nereálnou, tedy možnou, potřebnou, nejistou apod.) a *modalidades apreciativas/subjuntivas*, které se zabývají způsobem, jakým mluvčí ve výpovědi realizuje své pocitové a náladové postoje, tedy kupříkladu *deseo que, temo que* aj. (Olano 1988: 101-103)

Pokud tak shrneme poznatky tohoto krátkého vhledu do problematiky modality, lze říci o předmětu zkoumání této práce, tedy o slovesech v substantivních větách uvozených vybranými slovesy (viz kapitola 1, str. 7), že budou vyjadřovat modalitu implicitně (Bally) a budou patřit do modality epistemické (Palmer) a *del enunciado*, resp. do *modalidades lógicas* (Olano).

2.2. MODUS VE ŠPANĚLŠTINĚ

Ve španělské tradici se jako mezi prvními o modu zmiňuje Vicente Salvá v *Gramática de la lengua castellana*⁷, kdy v kapitole modů vymezuje tento termín: „(...) mody určují způsob, kterým v mluvě chápeme význam slovesa.“⁸ Dále vymezuje čtyři způsoby: infinitiv, indikativ, imperativ a subjunktiv. K definování indikativu a subjunktivu používá syntaktických kritérií, přesněji řečeno závislosti či nezávislosti na nadřazené jednotce. Indikativ tak „vyjadřuje myšlenku slovesa bez závislosti na druhém verbu“.⁹ Na druhé straně subjunktiv „se musí pojít s jiným slovesem, ať už s explicitním či implicitním, které ho determinuje a se kterým je vázáno pojícím výrazem.“¹⁰ Nicméně jak uvádí Alonso-Cortés, této

---

⁷ SALVÁ, Vicente. Gramática de la lengua castellana. Paris : Libreria hispano-americana, 1830

⁸ „los modos indican la manera con que al hablar consideramos la significación del verbo.“ (Apud LLITERAS, Margarita. La teoría gramatical de Vicente Salvá. Madrid : Sociedad General Española de Librería, 1992, str. 129)

⁹ „expresa la idea del verbo sin dependencia de otro (...)“ (Apud ALONSO-CORTÉS, A. Manteca. Gramática del subjuntivo. Madrid : Cátedra, 1981, str. 14)

¹⁰ „tiene que ir unido a otro verbo, bien explícito, bien sobreentendido, que lo determina y con el cual se enlaza por medio de una partícula conjuntiva.“ (Ibid)

definici odporuje například juxtaponovaný subjunktiv, což demonstruje na příkladu *Vete con cuidado, no te vaya a oír alguien*. (Alonso-Cortés 1981: 14)

Jen o několik let později (v roce 1847) přistupuje ke stejné problematice Andrés Bello.¹¹ Způsoby jsou podle něj slovesné flexe, které jsou ovlivněny nebo řízeny výrazy nebo větou, jíž jsou nebo mohou být podřízené.¹² V tomto smyslu poté Bello chápe jen dva mody, indikativ a subjunktiv, které staví do protikladu:

(1) „Indikativ slouží k vyjádření souhlasné nebo negativní výpovědi, ať už mluvčího nebo další osoby, k níž se dané sloveso výpovědi vztahuje.“¹³

2) „Subjunktiv si většinou žádá takové výrazy nebo věty závislé, které vyjadřují nejistotu nebo pochyb, emoci či náladu, a to i tam, kde výpověď nepřímou stvrzuje účel nebo příčinu, která ji zapříčiňuje.“¹⁴

Subjunktiv dále rozčleňuje na běžný a hypotetický (*común a hipotético*), avšak z jeho textů není zcela jasné, jak se *subjuntivo hipotético* projevuje, krom kupříkladu toho, že není uvozen slovesy charakteristickými pro *subjuntivo común* jako *dudar, temer, desear, querer*. Pojem běžný subjunktiv zaobaluje i přací způsob (*modo optativo*), k němuž dále přičleňuje i imperativ – Bello ho totiž nechápe jako samostatný způsob a řadí ho do subjunktivu: dle jeho mínění jsou výrazy jako *di, ven, hablad, escribid* jen zkrácenou formou *quiero que digas, deseo que vengas* apod.

Na počátku dvacátého století se o modech zmiňuje *Gramática de la Real Academia Española* (1917) a definuje je jako různé způsoby vyjádření významu slovesa. Rozlišuje čtyři již zakotvené slovesné způsoby a přidává k nim ještě potenciál. Říká, že indikativ se aplikuje

---

¹¹ BELLO, Andrés. Gramática de la lengua castellana destinada al uso de los americanos. Venezuela : La Casa de Bello, 1995 (pův. vydání 1847)

¹² „Llámanse modos las inflexiones del verbo en cuanto provienen de la influencia o régimen de una palabra o frase a que esté o pueda estar subordinado.“ (Ibid, str. 151, pozn. 450)

¹³ „El modo indicativo sirve para los juicios afirmativos o negativos, sea de la persona que habla, sea de otra persona indicada en la proposición de que dependa del verbo.“ (Ibid, str. 154, pozn. 460)

¹⁴ „Piden de ordinario el subjuntivo común las palabras o frases subordinadas que denotan incertidumbre o duda, o alguna emoción del ánimo, aun de aquellas que indirectamente afirman el objeto o causa que la ocasiona, (...)“ (Ibid, str. 154, pozn. 462)

na reálné události, kdežto subjunktiv je způsobem k vyjádření přání i podřazenosti. Jak ale píše José Manuel González Calvo z Universidad de Extremadura, neobjasňuje, proč je subjunktiv v jistých případech používán k vyjádření reálných události, jako kupříkladu ve větě: *Lamento que tu madre esté enferma*.¹⁵ Infinitivu se přiřazuje funkce abstraktního smyslu verba a imperativu funkce vyjadřovat rozkazy.

Prvním, kdo použití modu spojuje s psychologickými pohnutkami, je Rodolfo Lenz.¹⁶ Ve své práci trvá na subjektivní hledisku při posuzování mluvy. Rozlišuje pak mezi třemi mody: indikativem, který vyjadřuje děje reálné, a subjunktiv a imperativem, jež vyjadřují děje, které existují jen v myslích mluvčích. Dochází tak k závěru, že volba slovesného modu je záležitostí stanoviska, které mluvčí aplikuje při výpovědi, a dodává, že děje nejsou posuzovány objektivně, tedy tak jak existují, ale podle vnitřního hlediska, tedy tak jak je vnímáme. Calvo k jeho teorii ještě dodává, že případů, které této teorii odporují, je přehršel. (Calvo 1995: 17)

Na Lenze dále navazuje Samuel Gili Gaya¹⁷, pro jehož pojetí modalita je subjektivita taktéž hlavním východiskem: „Díky modům vyjadřujeme naše subjektivní hledisko na děj, o němž vypovídáme.“¹⁸ Říká tedy, že odlišnost soudů je vyjádřena různými mody, ovšem dodává, že tato odlišnost „se nevztahuje striktně k logické povaze soudu, ale k *psychickému stanovisku*, které pro něj přijímáme.“¹⁹ Gili Gaya v podstatě přijímá systém tří způsobů jako Lenz, jen s tím, že dodává, že imperativ je intenzifikací optativního subjunktivu, čímž se navrácí k Bellovu pojetí rozkazovacího způsobu.

Souhrnně tak lze říci, že pokud mluvíme ve španělštině o slovesném způsobu, mluvíme více méně o vztahu mezi indikativem a subjunktivem – ostatní slovesné způsoby (zejména imperativ) jsou buď do těchto dvou modů zařazovány jako jejich varianty, nejsou

---

¹⁵ CALVO, José Manuel González. Sobre el modo verbal en español. Universidad de Extremadura, 1995, str. 181

¹⁶ LENZ, Rodolfo. La oración y sus partes. Madrid : Centro de Estudios Hispánicos, 1920

¹⁷ GILI GAYA, Samuel. Curso superior de sintaxis española. Barcelona: Biblograf, 1961

¹⁸ „Con los Modos expresamos nuestro punto de vista subjetivo ante la acción verbal que enunciamos.“ (Ibid, str. 106)

¹⁹ „no se refiere estrictamente al carácter lógico del juicio, sino a la actitud psíquica que adoptamos ante él.“ (Ibid, str. 107)

vůbec vydělovány, nebo se o nich (optativ, kondicionál atp.) zmiňují jen někteří autoři. Nelze však nezmínit, že tato dualita indikativ : subjunktiv není pro podchyzení používání modu ve španělštině dostačující. Pokud přijmeme jakkoli formulované teze, že indikativ se používá k vyjádření reálným dějů a subjunktiv k vyjádření dějů nereálných, zůstanou bez vysvětlení případy, v nichž použitý modus s reálností či nereálností děje nekoresponduje.

Pamatuji si, že už v začátcích mého studia španělštiny na gymnáziu mi nebylo jasné, proč kupříkladu po výrazu *a lo mejor* následuje indikativ, ačkoli vyjadřuje pochybnost nad uskutečněním děje, i když s jistým pozitivním zabarvením. Tento kontrast je dále viditelný při použití synonym jako *quizá* nebo *posiblemente*, po nichž je záhodno použít subjunktiv:

(1) *A lo mejor viene mañana.*

(2) *Quizá viene/venga mañana.*

(3) *Posiblemente venga mañana.*

Na druhé straně lze ale uvést i příklady, kdy je subjunktiv použit ve výpovědích, které vyjadřují reálné děje:

(4) *Me alegra que lo hayas hecho.*

Je tak zřejmé, že opozice indikativ : subjunktiv není pro postihnutí modů ve španělštině postačující, ačkoli je obecně přijímaná.

2.2.1. ZAVADILŮV POHLED NA MODUS A MODALITU VE ŠPANĚLŠTINĚ

Za velmi přínosnou tak považuji práci Bohumila Zavadila²⁰, který řeší otázku modalit a modu ve španělštině z komplexního úhlu pohledu. K danému tématu přistupuje ze tří hledisek – psychologického, logického a gramatického – v jistém smyslu tak jeho práce stmeluje východiska autorů uvedených v této kapitole.

Za zdroj psychologických složek ve výpovědi považuje Zavadil rozum, vůli a cit. (Zavadil 1980: 11) Ty podle něj dávají průchod čtyřem modálním významům: oznamovacímu (vyjadřuje existenci děje), tázacímu, volnímu (subjektivní: rozkaz, přání, úmysl; objektivní: nutnost) a hodnotícímu (citově zabarvený). (Zavadil 1980: 24) Tento systém dále doplňuje o dva další modální významy, reálný a potenciální, přičemž reálný charakterizuje obsah výpovědi jako shodný se skutečností, kdežto potenciální jako existující jen ve vědomí a v

---

²⁰ ZAVADIL, Bohumil. Kategorie modalit ve španělštině. Praha : Univerzita Karlova, 1980

podobě představy.²¹ V opozici k MV reálnému stojí ještě MV non-reálný, do něhož se zařazuje MV potenciální, volní a hodnotící.

V rovině výpovědi se pak tyto modální významy projevují jako slovesné mody: indikativ jako morfologické vyjádření MV reálného, kondicionál jako morfologické vyjádření MV potenciálního, imperativ jako morfologické vyjádření MV volního a subjunktiv jako morfologické vyjádření MV non-reálného. (B. Zavadil, P. Čermák 2010: 250) Jak je ale dále uvedeno, tyto čtyři modální významy nejsou jediné, které se dají ve španělštině vyjádřit – B. Zavadil a P. Čermák mluví o „parazitní existenci“ významů, pro něž ale španělština nemá specifické výrazové prostředky. Těmi jsou MV probabilitivní a deziderativní. První jmenovaný charakterizuje děj predikátu jako domněle nebo pravděpodobně realizovaný a parazituje na indikativu, druhý vyjadřuje neapelově vyjádřenou vůli a parazituje na subjunktivu.²² (B. Zavadil, P. Čermák 2010: 251-252)

2.3. SITUACE V ČEŠTINĚ

Vyjděme však pro srovnání španělštiny s češtinou právě z obecně přijímaného vztahu indikativ versus subjunktiv, i jen z toho důvodu, že je přirozenou opozicí pro výuku a studium španělštiny. To je zajímavý fakt z jednoduchého důvodu, a to sice, že čeština postrádá subjunktiv. V české lingvistické tradici se navíc více ujalo hovořit v případě češtiny o konjunktivu, na dalších řádkách se tedy budu držet tohoto označení.

V základní myšlence modalit se čeští autoři shodují s ostatními obecnými teoriemi o modalitě a popisují ji jako „vztah děje ke skutečnosti“ nebo „vztah mluvčího k ději“.²³ Podobně jako kupříkladu Charles Bally říkají, že modalita je nutným znakem každé věty. Modalitě se ve svém díle věnoval kupříkladu Vladimír Dokulil, který ji rozděluje na modalitu objektivní, která se týká vztahu výpovědi ke skutečnosti, a modalitu subjektivní, která se týká

---

²¹ Ve společné práci Bohuslava Zavadila a Petra Čermáka *Mluvnice současné španělštiny* (Praha, Karolinum, 2010), z níž budu dále citovat pro její aktuálnost, je MV oznamovací nahrazen právě těmito dvěma významy. (viz str. 249)

²² *¡Qué Juan venga!*

²³ PANEVOVÁ, J.; BENEŠOVÁ, E.; SGALL, P. Čas a modalita v češtině. Praha : Univerzita Karlova, 1971, str. 97

vztah mluvčího k této skutečnosti a používá ke svému vyjádření modální slovesa. Ovšem jak ve své práci Dokulil dále podotýká, i v oblasti objektivní modaloty je nutné počítat se „subjektivním momentem“ v daném sdělení, tedy s jistým postojem mluvčího.²⁴

Díky takové poznámce může být toto rozdělení dle mého názoru značně matoucí, vyhledal jsem si proto, jak modalitu vymezuje a třídí Mluvnice češtiny²⁵. Rozlišuje čtyři typy modaloty:

1. skutečnostní, která vyjadřuje „způsob platnosti propozičního obsahu“, týká se tak vztahu reálnost : nereálnost
2. voluntativní, která vyjadřuje „dispozici původce děje k realizaci tohoto děje“, týká se tak stupně realizovanosti děje (tj. nutností, možností či dovolení) (Mluvnice češtiny 2 1986: 168)
3. postojová, která vyjadřuje postoj mluvčího k výpovědi (Mluvnice češtiny 2 1986: 169)
4. jistotní, která vyjadřuje míru platnosti o realizaci či realizovatelnosti děje (Mluvnice češtiny 2 1986: 170)

Tyto typy modaloty mohou být v češtině vyjádřeny různými modálními prostředky, pro závěry této práce jsou však pro mne nejdůležitější slovesné způsoby. Mluvnice češtiny rozlišuje v češtině celkem tři mody: indikativ, jenž je „pouhým konstatováním, že slovesný význam (děj) je (byl, bude) realizován“, imperativ, který vyjadřuje apelovost, a kondicionál, jenž se zabývá hypotetičností, podmíněností či nereálností děje obsaženém ve výpovědi. (Mluvnice češtiny 2 1986: 166 a 170)

Jak bylo již řečeno na začátku této podkapitoly, ve srovnání se španělštinou chybí češtině konjunktiv (subjunktiv). Tato skutečnost se ve skupině slovanských jazyků netýká jen češtiny a podle Petra Karlíka je tento stav způsoben tím, že se ve slovanských jazycích rozvíjela hypotaxe až v pozdějších vývojových fázích. Jak dále uvádí, ve vedlejších větách se používal indikativ jako základní forma. V kategorii jazyků západoslovanských, kam spadá i

---

²⁴ Apud Ibid

²⁵ Mluvnice češtiny 2, Praha : Academia, 1986

čeština, se až poté rozšířilo použití kondicionálu.²⁶ Kondicionál tak může přebírat funkci konjunktivu, tedy alespoň v případech závislých vět. Španělský subjunktiv však nelze v žádném případě považovat jen za „modo de subordinación“, jak bývá často označován. Na druhou stranu, jak koneckonců podotýká i Karlík, není možné užití kondicionálu jako konjunktivu ve všech případech, kdy v porovnání se španělštinou stojí subjunktiv. Navíc tento „kondicinál-konjunktiv“ není závazným prostředkem a může být nahrazen indikativem. Kondicionál totiž může vyjadřovat veškeré typy modality. (Karlík 1982: 129)

V jakých případech tedy lze kondicionál považovat za českou náhradu španělského subjunktivu? Pokud se budu i nadále držet Karlíkovy práce – je v tomto směru vyčerpávající – můžeme mluvit o následujících situacích:

- (1) ve vedlejších větách závislých na větách hlavních záporného smyslu
- (2) ve vedlejších větách závislých na predikátu ve větě hlavní s „vnitřní negací“ (Karlík 1982: 124)

Je však nutné na tomto místě zdůraznit, že ani v jednom z výše uvedených případů není nutné kondicionál použít, protože použití indikativu nebo kondicionálu v češtině je v těchto případech smyslově invariantní:

- ad (1) Neřekla mi, že je vdaná. = Neřekla mi, že by byla vdaná.
- ad (2) Pochybuji, že je vdaná. = Pochybuji, že by byla vdaná.

Nakonec v případě (1) není subjunktiv vyžadován ani ve španělštině. V případě (2) je ve španělštině vyžadována subjunktivní forma slovesa.

---

²⁶ KARLÍK, Petr. Má čeština konjunktiv? Apud Sborník Filozofické fakulty Brněnské univerzity, 1982, str. 123 - 124

3. Současná norma volby modu

Jak bylo popsáno již v minulé kapitole, volba mezi indikativem a subjunktivem nemusí být ve španělštině vždy zřejmá a nejinak je tomu i v případě substantivních vět. Substantivní věty jsou dle tradičního řazení španělské gramatiky jednou ze tří skupin vedlejších vět rozdělených podle slovního druhu, dále k nim patří *oraciones adjetivas* neboli *de relativo* a *adverbiales* neboli *circunstanciales*.²⁷ Substantivní věty tak mohou plnit mnoho funkcí a mohou vystupovat kupříkladu jako věty vedlejší podmíněné, předmětné nebo přívlastkové. Odpověď na otázku, jaký slovesný způsob v substantivních větách zvolit, leží dle mnoha autorů v predikátu věty hlavní, na níž je substantivní věta závislá.²⁸

3.0.1. MARIA ÁNGELES SASTRE RUANO

Mnoho autorů se tak k problematice zvolení indikativu či subjunktivu v substantivních větách postavilo tak, že vytvořilo různé kategorizace sloves. Kupříkladu Sastre²⁹ dělí slovesa do dvou skupin:

- 1) V první skupině³⁰ nalézáme
  - a) slovesa porozumění a myšlenkové činnosti: *comprender, comprobar, considerar, creer, entender, observar, intuir, olvidar, reconocer, recordar, saber, soñar, sospechar, suponer* atd.
  - b) slovesa sdělení: *afirmar, asegurar, alegar, comentar, comunicar, confesar, contar, contestar, decir, declarar, escribir, exponer, explicar, manifestar, leer, mencionar, precisar, relatar, responder, señalar, sostener* atd.

---

²⁷ Manual de la Nueva gramática de la lengua española. Madrid : RAE, 2010, str. 20

²⁸ Jesús Fernández Álvarez rozděluje substantivní věty na osobní typu *Dice que viene* (se strukturou *verbo principal + que + verbo dependiente [indic. o subj.]*) a neosobní typu *Es necesario que descanséis* (se strukturou *verbo en 3ª p. sing. + que + verbo dependiente*). S přihlédnutím k zaměření této práce se budu v této kapitole zabývat pouze substantivními větami osobními. (ÁLVAREZ, Jesús Fernández. El subjuntivo. Madrid : Edelsa, 1984, str. 28 a 32

²⁹ Sastre Ruano, M. Á. El subjuntivo en español. Salamanca : Colegio de España, D.L., 1997

³⁰ „Verbos de entendimiento o actividad mental“ (Ibid, str. 61-62)

- c) slovesa smyslová: *observar, oír, percibir, sentir, ver, notar, descubrir* atd.

Pokud tedy výpověď operuje s těmito či podobnými slovesy, Sastre uvádí následující systém volení slovesného způsobu:

afirmace:	VH (indikativ) ————— VV (indikativ)
negace:	VH (indikativ) ————— VV (subjunktiv)
negace:	VH (indikativ) ————— VV (indikativ)

Vyplývá z toho, že pokud je sloveso v hlavní větě v záporu, může se ve vedlejší větě objevit indikativ i subjunktiv. Tato skutečnost je dána tím, že mluvčí si nemusí být jistý informací obsaženou ve slovesu vedlejší větě. Jako ukázka může posloužit následující příklad: *Luis no notó que Juan estaba enfermo. / Luis no notó que Juan estuviera enfermo.*³¹ Nicméně Sastre uvádí, že indikativ po záporu v hlavní větě není vždy možný, mohly by tak vzniknout výpovědi, které by „mohly být považovány přinejmenším za agramatické.“³²

2) Druhou skupinou sloves (Sastre: 63-65), kterou Sastro vyděluje, jsou slovesa

a) vůle: *desear, lograr, pretender, preferir, querer, aspirar a, interntar* atd.

b) vlivu, dále rozdělené na slovesa vyjadřující

I) prosbu: *pedir, rogar, suplicar, solicitar, procurar*

II) radu: *aconsejar, incitar a, invitar a, recomendar*

III) příkaz: *ordenar, mandar, exigir*

IV) svolení: *consentir, permitir, tolerar, dejar, acceder a*

V) zákaz: *prohibir, impedir*

VI) povinnost: *obligar a*

VII) potřebu: *necesitar*

c) pocitů, hodnocení, úsudku, pochyb: *aburrir, apenar, apetecer, alegrar, consolar, doler, encantar, divertir, entristecer, disgustar, fastidiar, importar, sorprender* atd.

³¹ BORREGO, J.;ASENCIO, J. G.; PRIETO, E. El subjuntivo: valores y usos. Madrid : Sociedad General Española de Librería, 1992, str. 98

³² „Al menos hay enunciados que pueden sentirse como agramaticales.“ (Sastre 1997: 86)

- d) zvrtná a s řídicí předložkou: *avergonzarse de, admirarse se, alegrarse de, cansarse de, conformarse con, contentarse con, hartarse de, lamentarse de, quejarse de, tener miedo de*

Sastre uvádí, že slovesa z druhé skupiny vyvolávají v predikátu věty vedlejší vždy subjunktiv.

3.0.2 REAL ACADEMIA ESPAÑOLA

K podobnému rozřazení dochází i Real Academia Española. Indikativ si podle ní volí predikáty, které pomocí sloves vyjadřují následující pojmy:³³

- 1) událost: *acontecer, ocurrir, suceder* atd.
- 2) jazyk a komunikace: *afirmar, aludir (a), apuntar, asegurar, comentar, conversar (sobre), decir, describir, gritar, hablar (de), indicar, mencionar, pregonar, repetir, revelar, señalar, sostener, sugerir, venir (con)*
- 3) porozumění: *aprender, averiguar, convencer (de), creer, enterarse (de), estar al tanto (de), leer, olvidar, saber*
- 4) vnímání: *advertir, caer en la cuenta (de), encontrarse(con), mirar, notar, observar, oír, percibir, recordar, reparar (en), tropezar (con), ver*

Subjunktivu poté přiřazuje spíše než k jednotlivým skupinám sloves ke skupinám kontextů.³⁴

- 1) vůle, úmysl a vliv: *Y, sobre todo, procuraba que nunca le faltase una pelota ante los pies; Nicolás y el duque de Naxos me azuzaban y urgían que reclamase.*
- 2) opozice: *No opuso resistencia a que desabotonase la chaquetade su pijamas.*
- 3) motiv: *Eso hizo que al llegar a Delhi me sintiera mejor; Ello provocó que a centenares de buenos científicos les resultase imposible volver a la vida académica.*
- 4) dosažení: *El Gaviero consiguió que prosiguieran el camino.*

³³ RAE, 2010, str. 477; V tomto výčtu vynechávám poslední bod, který mluví o jistotě a uvádí ji slovy jako *cierto, obvio, claro* atd. Jak jsem totiž uvedl v poznámce (28), věnuji se v této práci jen substantivním větám osobním – tyto výrazy potřebují k plnění své funkce v substantivních větách pojetí neosobní.

³⁴ RAE, 2010, str. 477-478; Tento výčet je v citované publikaci poměrně zdouhavě bohatý na příklady převzaté ze španělské beletrie a z novinových článků. Pro přehlednost uvádím u každé skupiny jen některé, pro tuto práci relevantní příklady a vypouštím zdroje – ty jsou v původním textu k nalezení u každého případu. Taktéž z výčtu skupin vypouštím poslední dvě skupiny, jimiž jsou *valoración* (hodnocení) a *frecuencia o infrecuencia* (četnost nebo nečetnost), poněvadž nejsou realizované slovesy, ale jinými slovními druhy.

- 5) náchylnost: *Ahora bien, ocurre que la mayor escasez de recursos ha conducido a que se seleccionen con mayor cuidado los proyectos científicos.*
- 6) afekt: *Entonces me entró miedo de que nos viera alguien; Te da pena que alguien sufra por tu muerte; Me alegro de que estés aquí.*

3.0.3. AOIFE AHERN

Z odlišného úhlu pojímá volbu modu v substantivních větách Ahern³⁵. Ve své práci se vyhýbá seskupování jednotlivých sloves či kontextů do velkých skupin, které se pojí buď s indikativem nebo subjunktivem – snaží se situaci zanalyzovat spíše z hlediska postoje mluvčího. Už na začátku části práce, týkající se substantivních vět (kapitola 2), říká, že substantivní věty jsou větami vedlejšími a subjunktiv je modus podřízenosti, subjunktiv je tak způsob charakteristický pro substantivní věty. Hned na to však dodává, že stejně frekventovaný jako subjunktiv je i indikativ.

Použití indikativu se věnuje nejdříve na nejrůznějších případech substantivních vět. Predikáty, které vyžadují indikativ ve vedlejší větě, pojmenovává výrokovými (*asertivos*), protože z nich vyplývá, že plní funkci ujištění nebo souhlasu o obsah vět, které jsou na nich závislé. (Ahern 2008: 20)

Od tohoto tvrzení se odráží i případech subjunktivu – říká tedy, že predikáty, které budou ve vedlejších větách vyžadovat subjunktiv, nejsou výrokové povahy. Ustanovuje tak dva modely užití subjunktivu v substantivních větách:

- 1) Mluvčí nepředkládá obsah věty jako něco jistého, ale jako možnost nebo děj, který může nastat. Sem Ahern řadí slovesa jako *deseear, querer, animar, rogar, pedir, exigir, conseguir, permitir, lograr, obligar* a jim podobná. Všechny tyto predikáty totiž značí, že situace výpovědi je chápána jako ještě nenastalá, ať už je to žádoucí, nebo ne. (Ahern 2008: 21)
- 2) V kontrastu s předchozím bodem stojí druhý model. V tomto případě totiž subjunktiv zdůrazňuje základní informaci obsaženou v hlavní větě, kdy je tato informace podle předpokladu již přijata mluvčími. Jako příklady sloves, které

---

³⁵ AHERN, A. El subjuntivo : contextos y efectos. Madrid : Arco Libros, 2008.

plní tuto funkci, Ahern uvádí *alegrar, encantar, lamentar, consolar, gustar, molestar a enfurecer*. Obecně lze říci, že tato slovesa vyjadřují citové reakce vůči nastalým situacím, na něž odkazuje vedlejší věta. Takové predikáty tak pojmenovává reakčně emocionálními (*de reacción emocional*). (Ahern 2008: 21-22)

3.0.4. JESÚS FERNÁNDEZ ÁLVAREZ

Álvarez začíná kapitolu o volbě modu v substantivních větách slovy W. E. Bulla, které podle něj shrnují celou problematiku volby indikativu a subjunktivu: „Jakýkoli úmysl, záměr nebo přání mluvčího ovlivnit činnost podmětu závislého slovesa vyžaduje využití subjunktivu.“³⁶ Tuto tezi stvrzuje na příkladech:

Veo que *viene*.

Quiero que *venga*.

Creo que *viene*.

Mando que *venga*.

Observo que *estudias*.

Te aconsejo que *estudies*.

V levém sloupci se mluvčí limituje ke konstatování nebo ověřování skutečností, a tak je predikát vedlejší věty v indikativu. Naproti tomu v pravém sloupci mluvčí ovlivňuje subjekt vykonávající děj věty vedlejší, proto je akce vyjádřena slovesem v subjunktivu. Podobně jako RAE říká, že volba mezi indikativem a subjunktivem je podmíněna kontextem – subjunktiv dle jeho kategorizace pojímá již zmíněné kontexty pohnutek vůle, přání, rozkazů, zákazů, citů, duševních stavů, povinností atd. Zmiňuje však, že kupříkladu u duševních stavů se nejedná o to, že by mluvčí ovlivňoval subjekt vykonávající děj věty vedlejší, ovšem nejedná se též o běžné konstatování. Subjunktiv je v tomto případě podřízen reakcí na probíhající děj.

3.1. MODÁLNÍ ALTERNACE

Použití indikativu nebo subjunktivu je tedy jasné – je v podstatě jedno, jakého z předešlých autorů si vybereme, shodují se na tom, že indikativ je vyžadován v případech, kdy

---

³⁶ „Cualquier intento, intención o deseo, por parte del hablante, de influir en la acción del sujeto del verbo dependiente presupone el uso de subjuntivo.“ Álvarez 1987: 29)

smysl predikátu věty hlavní vyjadřuje sdělení, myšlenkové činnosti, smyslové vnímání; subjunktiv na straně druhé vyžadují slovesa vyjadřující vůli, subjektivní hodnocení situace atd. Skutečným problémem (nejen) v substantivních větách jsou výjimky z těchto pravidel, tedy když se sloveso může pojit s oběma způsoby.

3.1.1. ZMĚNA VÝZNAMU

RAE vychází ze své kontextualizace problému výběru indikativu a subjunktivu a říká, že alternace mezi oběma slovesnými mody je možná tam, kde nastává posun významu predikátu hlavní věty. Jako příklad uvádí sloveso *sentir*, které se ve významu „vnímat/všimnout si“ pojí s indikativem, kdežto ve významu „cítit“, tedy ve významu citového pohnutí, se váže se subjunktivem. (RAE 2010: 479) Jako příklad můžeme použít dvě věty z citovaného textu:

Solo después sentí que él también me había herido. (indikativ)

Siento que esto no pueda decirse en otra forma. (subjunktiv)

Tyto významové posuny pak RAE kategorizuje takto³⁷:

1) sdělení > působení

Slovesa vyjadřující sdělení se pojí s indikativem, se subjunktivem se jejich význam posouvá k žádosti, příkazu, návrhu atd.

Le dijo que actuaba de buena fe. –ind. (Řekl mu, že jednal v dobré víře.) *Le dijo que actuara de buena fe.* –subj. (Řekl mu, ať jedná v dobré víře.)

2) přemýšlení > úmysl

Pokud se slovesa z této kategorie pojí s indikativem, věta vedlejší obsahuje skutečnost, o níž mluvčí hovoří. Pokud se pojí se subjunktivem, vyjadřuje záměr, plán nebo rozhodnutí.

Yo pensaba que tenía tiempo de escapar. – ind. (Myslel jsem si, že mám čas uprchnout.) *Inicialmente estaba pensado que participaran los dos equipos sevillanos con un tercer rival.* –subj. (Ze začátku se uvažovalo o tom, že by se zúčastnily oba sevillské týmy a další soupeř.)

---

³⁷ Všechny příklady jsou použité z citovaného zdroje RAE 2010, str. 479-480

3) porozumění > zhodnocení nebo vcítění se

S indikativem slovesa této skupiny vyjadřují porozumění, se subjunktivem pochopení postoje.

Comprendí que estaba equivocada. – ind. (Pochopila jsem = uvědomila jsem si, že jsem se zmílila.) *Comprendo que estés molesto conmigo.* – subj. (Chápu = připouštím, že jsi na mě naštvaný)

4) smyslové vnímání > úmysl nebo vůle

Slovesa z této skupiny se pojí s indikativem, pokud vyjadřují smyslové vnímání. Se subjunktivem, když mluvčí vyjadřuje záměr.

Siempre veía que cada cosa estaba en su lugar. – ind. (Vždy viděla, že je každá věc na svém místě.) *Siempre veía que cada cosa estuviera en su lugar.* – subj. (Vždy dohlédla na to, aby byla každá věc na svém místě.)

5) sdělení > odůvodnění

Zatímco sdělení, jak už bylo osvětleno v prvním bodu, se vždy pojí s indikativem, pokud je takové sdělení proneseno k vyjádření odůvodnění, ospravedlnění nebo prokázání, slovesa se pojí se subjunktivem.

El maestro te ha explicado que las cosas no son como tú pensabas. – ind. (Mistr ti vysvětlil, že věci se nemají tak, jak si ty myslíš.) *Eso explica que las cosas no sean como tú piensas.* – subj. (Tohle vysvětluje, proč se věci nemají tak, jak si ty myslíš.)

6) citové pohnutí > prohlášení

V této skupině vidíme odlišný trend než v předchozích bodech. Slovesa, která se běžně pojí se subjunktivem z důvodu vyjádření citového pohnutí, mohou fungovat také jako slovesa prostého sdělení. V takových případech se pojí s indikativem.

Me alegro de que terminaron ya el trabajo. – ind. (Jsem rád, že už skončili v práci.) *Me preocupa que lo agarraron a él.* – ind. (Dělá mi starosti, že ho zadrželi.)

7) obava > podezření

Sloveso „temer“ mění svůj význam vyjadřující strach na význam podezření, nedůvěry, zlé předtuchy.

Temo que algún deslenguado lo sepa. – subj. (Mám strach, že o tom ví nějaký mluvka.) *Me temo que va a haber dificultades.* – ind. (Obávám se, že nastanou potíže.)

Sastre na tento problém hledí obdobně. Říká, že pokud slovesa z první skupiny (viz 3.0.1.) v kontextu komunikace přijmou sém verba, který patří do druhé skupiny, pak musí sloveso ve druhé větě přijmout i subjunktivní formu. (Sastre 1997: 66)

Podle Ahern se tato modální alternace neřídí gramatickými, syntaktickými či jinými systémovými jevy, ale prostě jen tím, co chce daný mluvčí vyjádřit. Nicméně říká, jsou to právě gramatické restriktce, díky nimž není možné se slovesnými způsoby nakládat ledabyle a je vždy nutné mít na mysli, že tato modální alternace je možná jen za určitých podmínek. (Ahern 2008: 28)

3.1.2. NEGACE A SLOVESNÝ ČAS

Změna významu slovesa však není jediným kritériem, za nějž může ve větách vedlejších docházet z modální alternaci. Dalším takovým znakem je bezesporu negace, jíž se široce věnuje Álvarez. Podotýká, že slovesa, která by se dala zahrnout do skupin „jazyk a vyjádření“, „smyslové nebo duševní vnímání“ a „duševní pochody“ se vždy pojí s indikativem – ovšem ne tehdy, kdy jsou použity v záporném smyslu. Predikát věty vedlejší je pak v subjunktivu. RAE pojmenovává tuto negaci dálkovou, poněvadž je to predikát věty hlavní, který podněcuje změnu slovesného způsobu ve větě vedlejší. (RAE 2010: 480-481)

Creo que no viene.

No creo que venga.

Noto que estás pálido.

No noto que estés pálido.

Oigo que grita.

No oigo que grite.

Tuto změnu slovesného modu připisuje Álvarez rozdílům mezi vyjádřením jistoty a pochybnosti – zatímco jsou totiž výše uvedené příklady v levém sloupci pronášeny s jistou mírou jistoty, u příkladů v pravém sloupci dominuje pochyb nad tím, že daný děj nastane. Dodává, že tato opozice nemusí být vždy zřejmá, ale předpokládá, že je to právě tento

mechanismus a jeho obměny, které do negativních konstrukcí zapojují subjunktiv. (Álvarez 1987: 31 a 35)

Ovšem i tento systém vykazuje výjimky, a to v několika typech konstrukcí. Jednou z nich je negativní imperativ, který si systémově konstruuje s indikativem (*No creas que te envidio.* nebo *No digas que no te avisé.*), jako další je možné uvést tázací věty negativní (*¿No crees que estoy/esté enamorado de ella?*) Tyto větné konstrukce ale nejsou předmětem této práce, a tak se jimi nebudu věnovat zvláštní pozornost.

Álvarez však poukazuje i na to, že u sloves typu *advertir, darse cuenta a saber* vchází do modální hry ještě jedno kritérium, a tím je čas. Ačkoli totiž tato slovesa mohou být v hlavní větě v záporném významu, následuje po nich indikativ, ale jen pokud je predikát hlavní věty v přítomném čase. Pokud je v jiném čase, může mluvčí zvolit indikativ a subjunktiv, a to bez změny významu věty. (Álvarez 1987: 36)

No sabe que estoy aquí.

No sabía que estabas/estuvieras aquí.

V podobném duchu se nesou i slovesa jako *dudar, ignorar* nebo *negar*. Pokud jsou ve výpovědi zastoupena, tak ačkoli přirozeně k sobě váží subjunktiv, v záporném smyslu vyvolávají indikativ. Taková souvětí pak mohou vypadat takto: *No dudo de que ahora dispondrá de más tiempo; Yo no niego que soy gato, pero robo la amistad, el corazón de Dios, así araño yo.* (RAE 2010: 481) Álvarez tuto skutečnost připisuje tomu, že kupříkladu *ignorar* je jednoslovným ekvivalentem *no saber*. Alonso-Cortés³⁸ předkládá ekvivalenty i dalších sloves z uvedených příkladů: *dudar = no creer, negar = no afirmar*.

RAE u negací zmiňuje ještě tzv. *subjuntivo polémico*, jenž je založen na popření dříve oznámených výpovědí. Tyto souvětí obsahují v hlavní větě sloveso vyjadřující komunikaci v záporu a často kontrastní spojku *sino*. RAE jako příklady uvádí věty: *No dije que lo supiera, sino que lo podía averiguar; Yo no digo que la Regenta tome varas, sino que Álvaro quiere ponérselas.*

---

³⁸ ALONSO-CORTÉS, Á. Manteca. *Gramática del subjuntivo*. Madrid : Cátedra, 1981, str. 89

Negací se zabývá i Ahern (Ahern 2008: 33-36), nedochází však k žádným závěrům, které bych v této práci již nezmínil – snad je jen jinak pojmenovává. Naproti tomu velmi zajímavé je u této autorky pojetí modální alternace z hlediska časového. Vymezuje tak skupinu sloves, která na sebe dokáží změnou slovesného modu vázat významy pojící se jak se současností (*lectura factual*), tak s budoucností (*lectura prospectiva*). Těmito slovesy jsou kupříkladu *decidir, estar de acuerdo, aceptar, admitir, suponer, sospechar, temer(se), entender* a podobná.³⁹ Podle užití indikativu nebo subjunktivu mluvčí účastníka rozmluvy buď informuje (indikativ), nebo líčí budoucí záměr v souladu s časem udaným v hlavní větě (subjunktiv, popř. i infinitiv). Tuto tezi demonstruje na několika příkladech:

- 1) *Los padres han acordado que sus hijos pasarán menos horas frente el televisor.*
- 2) *Los padres han acordado que sus hijos pasen menos frente al televisor.*
- 3) *Los padres están de acuerdo en que los niños pasan dos horas diarias frente al televisor.*
- 4) *Los padres están de acuerdo en que los niños pasen dos horas diarias frente al televisor.*

Jak je zřetelné z dvojic souvětí 1+2 a 3+4, indikativ v příkladech 1) a 3) popisuje aktuální a již existující situaci, kterou mluvčí sděluje účastníkovi rozmluvy. Na druhé straně v příkladech 2) a 4) figuruje ve větách vedlejších vždy subjunktiv, který vyjadřuje něčí záměr, tedy děj, který se teprve má odehrát. Tuto tezi pak Ahern aplikuje na z důvodu této práce pro mě zajímavá slovesa *sospechar, temer(se), entender a comprender*. Na několika příkladech demonstruje, že pokud se tato (a jim podobná slovesa vyjadřující přemýšlení, přesvědčení apod.) slovesa pojí se subjunktivem, popisují situaci možnou v budoucnosti.

Jak lze z této delší teoretické kapitoly vyčíst, faktorů, které vstupují do hry volby mezi indikativem a subjunktivem v substantivních větách, je mnoho a často se kombinují nebo se mohou protínat. Závěry z této kapitoly mi budou sloužit k podrobné analýze úzu díky korpusům CRAE a InterCorp, o nichž – a také o postupech práce s nimi – hovoří nacházející stránky.

---

³⁹ AHERN 2008, str. 28

4. Jazykovědné korpusy

Jak bylo zmíněno již v úvodu, nedílnou, ba hlavní součástí této práce je praktická část, jež se zabývá územ slovesného modu po vybraných slovesech. Tuto analýzu provedu ve dvou již zmíněných jazykovědných korpusech, které bych chtěl ještě před samotnou analýzou v krátkosti představit a nastínit kritéria, podle nichž budu jednotlivé zkoumané výrazy vyhledávat.

4.1. CRAE

CRAE neboli *Corpus de Referencia del Español Actual*⁴⁰ je jednojazyčný korpus zřízený *Real Academia Española*, organizací, která ustanovuje pravidla používání španělštiny v celém hispanofonním světě. CRAE je souborem textů z různých zdrojů (beletrie, noviny, časopisy, zápisy jednání atd.), uložených v elektronické formě – současná databáze obsahuje texty vytvořené na území používající španělštinu jako úřední jazyk z let 1975 až 2004. Kvůli takovému širokému časovému rozpětí vzniku textů jsem se rozhodl, že se v následující analýze budu držet jen nejnovějších možných textů, a toto rozpětí jsem zúžil na pět posledních zaznamenaných let, tedy na roky 1999 až 2004. Považuji za dostačující pro tuto práci analyzovat vždy maximálně sto náhodně vybraných výskytů – cílem této práce totiž není zjistit přesnou statistiku výskytu indikativu a subjunktivu v substantivních větách po daných slovesech ve větách hlavních, nýbrž možnosti alternace jednoho či druhého modu. Takto velký vzorek mi přijde uchopitelný a dostačující. Nebudu tyto případy vyhledávat ve všech osobách a časech, ale pouze v první osobě jednotného a třetí osobě množného čísla přítomného času, a to z důvodu ryze praktických, tedy aby byla zachována přehlednost a soudržnost práce. Tyto tvary sloves budu vyhledávat již se spojkou *que*, která mi zajistí, že osoby predikátů hlavní a vedlejší věty nebudou stejné, a tak se mi nebudou ve výsledcích zobrazovat ty případy, kde je vedlejší věta nahrazena infinitivem. Dále budu eliminovat ty případy, kde je v substantivní větě predikát v kondicionálu.

---

⁴⁰ Dostupný na stránkách <http://corpus.rae.es/creanet.html>

4.2. InterCorp

Paralelní korpus InterCorp⁴¹ vznikl v letech 2005 až 2011 na půdě Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze, jeho cílem bylo vybudovat synchronní korpus pro většinu jazyků studovaných na FF, vždy pro daný jazyk a češtinu. InterCorp má několik rozhraní, pro účely této práce použiji rozhraní KonText⁴², které mi umožňuje vytvořit vlastní subkorpus a je dle mého soudu uživatelsky nepřívětivější a nejpřehlednější. Stejně jako v případě CRAE použiji všechny dostupné zdroje, které jsou na InterCorpu k dispozici (beletrie, literatura faktu, zápisy debat atd.), ovšem s podmínkou, že tyto zdroje jsou původními španělskými texty – z celé množiny tak odstraním ty výskyty, které byly do španělštiny přeloženy z jiných jazyků. InterCorp mi nenabízí možnost zúžit počet výsledků na sto, nepředpokládám ale, že bych tuto funkci vůbec využil – ke srovnání situace v češtině a španělštině totiž použiji veškeré množné překlady daných sloves hlavní věty (*entender, comprender, admitir, aceptar, explicar; sospechar, imaginar(se), figurarse, suponer, quejarse*).

---

⁴¹ Dostupný na <http://ucnk.ff.cuni.cz/intercorp/>

⁴² <https://kontext.korpus.cz/>

5. Volba modu dle korpusu CRAE

V této kapitole se dostávám k praktické části práce, již je analýza úzu pomocí korpusů popsaných na předešlých stránkách. Pro přehlednost u každého slovesa uvádím jak analýzu v CRAE tak v InterCorpu, aby bylo možné okamžité srovnání výsledků.

5.1. ENTENDER

Začneme tuto analýzu slovesem *entender*. Jak už bylo předestřeno v třetí kapitole této práce, *entender* je možné zařadit do skupiny vyjadřující porozumění. V tom případě není důvod volit k tomuto slovesu subjunktiv. *Entender* je však také jedním ze sloves schopných významového posunu, když přijme sém modálního významu hodnotícího. V tom případě se bude pojít se subjunktivem.

	indikativ	subjunktiv
entiendo que	75	16
entienden que	51	10

Jak je zřejmé z výsledků z CRAE, indikativ převažuje v drtivé většině nálezů a s ním i význam vyjadřující smyslové porozumění, uvědomění si skutečnosti a podobně.

5.1.1. SROVNÁNÍ S INTERCORP

Na tuto skutečnost lze poukázat i díky výsledkům z paralelního korpusu, kde se ve španělských originálech objevuje ve většině indikativ, který je do češtiny překládám nejčastěji slovesy „myslet“, „rozumět“ či „domnívat se“.

	entiendo que + indikativ	entiendo que + subjunktiv
myslím si	6	1
rozumím	4	–

	entiendo que + indikativ	entiendo que + subjunktiv
domnívám se	4	1
chápu	3	5
vím	3	–
uvědomuji si	1	–
mám za to	1	–
vyrozuměl jsem	1	–
vidím	1	–
pochopil jsem	1	1

Jak lze z této tabulky vyčíst, subjunktiv se ve španělštině u sloves s vysokou mírou určitosti neobjevuje vůbec nebo jen v jednotlivých případech. Situace se však mění, když sloveso *entender* přijme sém modálního významu hodnotícího – v případě *entender* můžeme mluvit o vcítění se – jak demonstruje věta *Entiendo que te sientas atormentado pero, por favor, confía en nuestro juicio y déjanos hacer*. V češtině je tento posun nejčastěji postihnut slovesem *chápu*, které je použito i pro překlad původního, výše uvedeného souvětí: *Chápu, že se trápíš, ale důvěřuj prosím našemu úsudku, a nech nás jednat*.⁴³ Vedle toho však míru osobního ohodnocení vyjadřují například i *domnívám se*, *myslím* a *pochopil jsem*.

Z výsledků z CRAE je jasné, že ani slovesná osoba ani číslo nemají v podstatě žádný vliv na poměr výskytu indikativu, nebo subjunktivu, a tak se z tohoto důvodu 3. os. mn. č. v analýze v korpusu InterCorp nezabýváme.

5.2. COMPRENDER

Sloveso *comprender* je možné chápat jako synonymum slovesa *entender* z předcházející podkapitoly, čemuž odpovídají výsledky z obou korpusů. Chová se stejně jako *entender*, s indikativem tedy vyjadřuje porozumění informaci či sdělení, se subjunktivem se pojí citové ohodnocení.

⁴³ Český národní korpus - InterCorp. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha. Cit. 24. 07. 2014, dostupný z WWW: <http://www.korpus.cz>; podtrženo autorem

	indikativ	subjunktiv
comprendo que	41	16
comprenden que	19	3

Četnost slovesa je ve španělštině o něco menší než při *entender*, poměr indikativ : subjunktiv je však v 1. os. sg přeci jen o něco vyšší, a to ve prospěch subjunktivu.

5.2.1. SROVNÁNÍ S INTERCORP

Tomu odpovídá i rozvržení v češtině. Sloveso *chápat*, které bylo v případě *entender* až na čtvrtém místě, avšak neslo nejsilnější stopu modálního významu ohodnocení, je u slovesa *comprender* na místě prvním a také jako jediné se jeho význam ve španělštině pojí se subjunktivem. (Tvar *chápala bych* považuji variantu tvaru *chápu*, aby však nedošlo k nejasnostem, uvádím ho v následující tabulce samostatně.)

	comprendo que + indikativ	comprendo que + subjunktiv
chápu	25	8
pochopím	4	–
je mi jasné	4	–
začínám chápat	2	–
uznávám	1	–
vím	1	–
uvědomuji si	1	–
cítím	1	–
je pravda	1	–
chápala bych	–	1

K podložení této situace vybírám z výskytů několik příkladů:

“*Yo sé que vos sabes más cosas*“, decía Carmela, “*pero comprendo que las guardes*.”

„*Já vím, že víš víc*“, říkala Carmela. „*Ale chápu, že si to hlídáš*.”

Comprendo que defienda usted sus ideas...

Chápu, že bráníte jeho názory ...

Comprendo que tengáis algunos asuntos particulares que zanjar.

Chápu, že máte pár osobních věcí, o nichž se chcete poradit.

Comprendo que desconfie - dijo, con su copa en la mano, iniciando un recorrido por la habitación que terminó en la ventana de la huerta.

„Chápu, že mi nedůvěřujete,“ řekl a se sklenkou v ruce obešel celou místnost, až se nakonec zastavil u okna do zahrady.⁴⁴

Ze stejného důvodu jako u slovesa *entender* ani zde nevidím důvod zabývat se paralelní analýzou v 3. os. pl.

Závěrem tak lze říci, že se slovesa *entender* a *comprender* mohou pojit jak se subjunktivem, tak indikativem, ovšem jejich význam není stejný. Při použití subjunktivu nepřenáší mluvčí jen pouhou informaci, ale také citové zbarvení. Ačkoli četnost použití obou sloves je v podstatě shodná, lze říci, že mluvčí při vyjádření citového ohodnocení či vcítění se použije – ovšem jen s malou odchylkou v četnosti – sloveso *comprender*.

5.3. ADMITIR

Sloveso *admitir* se řadí do skupiny sloves, které vyžadují modální alternaci ve vedlejší větě, pokud stojí jako predikát hlavní věty v záporu. Rozložení výskytů s indikativem a subjunktivem v CRAE v tabulce je názorné – indikativ a tedy použití slovesa v kladné podobě převažuje, místo *no admito que* používají rodilí mluvčí spíše *admito que no*.

	indikativ	subjunktiv
admito que	11	4
admiten que	45	7

⁴⁴ Ibid

Pro úplnost uvádím několik příkladů s použitím subjunktivu na pozici před *admitir*:

Por eso, no admito que el hecho sea puesto en el marco de un complot o maniobra.

Me encrespa esa afirmación; ni admito que se diga que hay menos representación de padres: yo no sé a cuántas asociaciones representa Concapa en Galicia, nosotros a más de seiscientas.

Ve výskytech jsem dále našel i tento případ, kde však subjunktiv nezpůsobuje přímo sloveso *admitir* či jeho negace, ale příslovce *tal vez* (možná), jenž v sobě obsahuje sém hypotetičnosti.

Es más, admito que tal vez todo sea culpa mía, aunque no entiendo a saber dónde fallé, en qué aspectos me confundí, porque mis otros hijos, obviamente, se han educado en el mismo ambiente y han salido unas personas ejemplares...⁴⁵

5.3.1. SROVNÁNÍ S INTERCORP

Jak však mohu ihned poukázat na dalším případu, tentokrát z paralelního korpusu, další příslovce a znak hypotetičnosti ve španělštině – *quizá* – ve stejném postavení subjunktiv nevyvolává: *Admito que quizá quiso utilizarnos.*⁴⁶ Nelze tak říci, že by se sloveso *admitir* pojilo se subjunktivem, čemuž nenasvědčuje ani analýza v InterCorp, který nenalezl jediný výskyt

	admito que + indikativ	admito que + subjunktiv
uznávám	11	–
připouštím	7	–
přiznávám	1	–
musím uznat	1	–

⁴⁵ REAL ACADEMIA ESPAÑOLA: Banco de datos (CREA) [en línea]. Corpus de referencia del español actual. <http://www.rae.es> [24. 07. 2014]; podrženo autorem

⁴⁶ InterCorp

Jedinou možností, kde by bylo možné použít subjunktiv se slovesem *admitir*, by bylo, pokud by sloveso nevyjadřovalo jen holou výpověď či přiznání, ale mělo funkci potvrzovací či stvrzovací jako ve větě *Admito que trabajadores ganen más desde el próximo año*. Podobný výskyt jsem však v žádném z korpusů nezaznamenal.

5.4. ACEPTAR

V podobné, avšak zrcadlové situaci se nachází sloveso *aceptar*. K modální alternaci u něj taktéž dochází při negaci, ta je ovšem podle CRAE častější než užití v kladném smyslu.

	indikativ	subjunktiv (sloveso je v záporu)
acepto que	3	8
aceptan que	11	14

Od významu *přijmout* se totiž sloveso přesune k významu *odmítnout*, ovšem s citovým zabarvením, jak je možné vidět na následujících příkladech:

Una cosa es que pierda y otra que te chuleen y te tomen por tonto; doy mi brazo a torcer hasta cierto punto, lo entiendo y lo asumo, pero no acepto que me digan "te damos una mensualidad", porque yo y mi familia vivimos del fútbol.

No acepto que digas puta del teatro por resignación.

En lo personal no acepto que el enfoque cualitativo quede subordinado al enfoque cuantitativo.

El Siglo, es criminalmente perseguido por funcionarios que no permiten ni aceptan que se divulgue la corrupción con la que se han embarrado esta radio de todos se ha mantenido firme en defensa del medio escrito de mayor venta y circulación nacional.⁴⁷

⁴⁷ CRAE

5.4.1. SROVNÁNÍ S INTERCORP

	(no) <i>acepto que</i> + indikativ	(no) <i>acepto que</i> + subjunktiv
nedovolím	–	1
nesnáším	–	1

Srovnání se situací v češtině je v případě slovesa *aceptar* chabé – InterCorp nabízí všehovšudy dva výskyty, oba potvrzující tezi, že sloveso *aceptar* se subjunktivem neváže, navíc pokud se jedná o jeho kladnou formu. Příklady z InterCorp pak vypadají takto:

*No es entonces que no acepte las novedades: no *acepto que* me mistifiquen, que no es lo mismo.*

Neznamená to tedy, že bych odmítal novoty: jen nesnáším, když mě někdo mystifikuje, což není totéž.

*No *acepto que* le falten el respeto - dice el doctor Zevallos-*

„Nedovolím, abyste ho uráželi,“ řekne doktor Zevallos.⁴⁸

5.5. EXPLICAR

Sloveso *explicar* je dalším ze skupiny sloves, jejichž smysl může ovlivňovat slovesný způsob použitý ve výpověď – respektive kdy myšlenka výpovědi řídí použití modu. Významově patří *explicar* ke slovesům komunikace a sdělení, běžně se tak pojí s indikativem, jak také ukazuje výskyt v CRAE. Subjunktiv je v případě tohoto slovesa na místě v případě, když je sloveso ve zvrtné formě a obsah sdělení je tedy vztažený na mluvčího, nebo když představuje příčinu nebo důvod.

	indikativ	subjunktiv
explico que	18	3
explican que	60	7

⁴⁸ InterCorp

Especialmente factores comerciales, que explican que los trofeos se vayan repartiendo por cuestiones políticas.

Ahora me explico que marcara sus fotos.⁴⁹

5.5.1. SROVNÁNÍ S INTERCORP

Tento posun je možné sledovat na příkladech z paralelního korpusu. Jsou sice jen čtyři, dva za použití indikativu a dva za použití subjunktivu, změna významu je však znatelná. Zatímco ve spojení s indikativem nabývá *explicar* významu *vysvětlit*, ve spojení se subjunktivem je bližší slovesům *entender* a *comprender* (viz 5.1. a 5.2.), tedy významu *chápat*.

	explico que + indikativ	explico que + subjunktiv
snažím se vysvětlit	1	
vysvětluji	1	
pochopil bych	–	1
nepochopím	–	1

Entonces le explico que mis dos honradísimos tíos son dos argentinos perfectos como se entendía en 1915, época cenital de sus vidas entre agropecuarias y oficinescas.

Vysvětluju jí, že oba moji přepočestní strýcové jsou dokonalí Argentinci, jak se to chápalo v roce 1915, vrcholném období jejich života, rozděleného mezi statek a kancelář.

De veras que no. Sólo explico que esos hombres nada tienen que ver .

Opravdu ne, jen se ti snažím vysvětlit, že ti lidé s tím nemají co dělat.

Y me explico que a otro cualquiera no le hicieras caso, pero lo que es a papá, un hombre bien objetivo que es [...]

⁴⁹ RAE

Pochopila bych, kdyby ti to řekl někdo jiný, ale můj otec je tak objektivní, a jaké má zkušenosti [...]

Bien sé que en lo que se cuenta en este relato, si se quiere novelesco - y la novela es la más íntima historia, la más verdadera, por lo que no me explico que haya quien se indigne de que se llame novela al Evangelio, lo que es elevarle, en realidad, sobre un cronicón cualquiera, bien sé que en lo que se cuenta en este relato no pasa nada.

Dobře vím, že tento příběh, chcete-li románový - román je totiž ten nejdůvěrnější, nejpravdivější příběh, a proto nepochopím, pohoršuje-li někoho, že se nazývá románem i evangelium, což ho ve skutečnosti nadřazuje nad obyčejnou kroniku - dobře vím, že tento příběh nemá příliš bohatý děj.⁵⁰

Bohužel mi v tomto případě nedovoluje poukázat i na příklady subjunktivu ve 3. os. mn. č., protože výčet zahrnuje jen tři výskyty a všechny s použitím indikativu ve větě vedlejší.

5.6. SOSPECHAR

Jak už bylo řečeno ve třetí kapitole, sloveso *sospechar* se řadí ke slovesům vyjadřujícím výpověď nebo sdělení. Na rozdíl od dalších z této skupiny však v sobě nese význam pochybnosti či nejistoty, s nimiž se může pojít jak indikativ, tak subjektiv. Volba jednoho ze dvou modů je na tomto místě pouze na mluvčím. Že sloveso *sospechar* skoro absolutně inklinuje k použití s indikativem, můžeme vidět na analýze z CRAE.

	indikativ	subjektiv
sospecho que	46	1
sospechan que	40	–

Jediný příklad použití subjunktivu po *sospechar* jsem našel právě v tomto korpusu. Je nutné říci, že subjektiv nemá naprosto žádný vliv na smysl souvětí. Subjektiv je tak využit

---

⁵⁰ InterCorp

ze zcela subjektivních postojů mluvčího, který chce modálními prostředky zdůraznit pochyby nebo podezření.

*No, no. No me fío de ti, Ernesto; sospecho que la noticia de que Eloy haya tomado la iniciativa, más que alegrarte, te ha inquietado.*⁵¹

5.6.1. SROVNÁNÍ S INTERCORP

Naprosto výmluvné je poté rozložení indikativu a subjunktivu po slovese *sospechar* v rozhraní InterCorp. Zde jsem nenalezl ani jeden případ použití subjunktivu. Z toho důvodu zde neuvádím ani analýzu pro 3. os. mn. č., protože se nijak neliší.

	sospecho que + indikativ	sospecho que + subjunktiv
mám podezření	16	–
tuším	7	–
podezírám	6	–
mám dojem/mám pocit apod.	5	–
domnívám se	3	–
řekl bych/říkám si	3	–
zřejmě	2	–
podezírám se	1	–
obávám se	1	–
pochybuji	1	–
nejspíš	1	–
mám za to	1	–
bojím se	1	–
asi	1	–
myslím	1	–

Přišlo mi však zajímavé, že se u slovesa *sospechar* poprvé setkáváme s tím, že není slovesa překládáno do češtiny jen pomocí sloves podobného významu. Ve výčtu se objevují

⁵¹ CRAE

modální částice *asi*, *nejspíš* a *zřejmě*. Nabyt jsem tak pocitu, že ve slovesu *sospechar* je již obsažený dostatečně silný postoj mluvčího, a tak mluvčí nemají potřebu zdůrazňovat ho použitím subjunktivu.

5.7. IMAGINAR(SE)

Dalším slovesem, které mě bude zajímat, je *imaginar(se)*. Má zvrtnou i nezvrtnou podobu s tím, že rozdíly ve významu jsou minimální. V nezvrtné formě má blízko ke slovesům typu *suponer* nebo *creer*, vyjadřuje tedy primárně sdělení s malou mírou hypotetičnosti, ve zvrtné formě tento postoj mluvčího zesiluje. Přesto, jak dokazuje korpus CRAE, se sloveso *imaginar(se)* drží indikativu. Pro analýzu jsem tentokrát vybral sloveso ve zvrtné formě, a to z toho důvodu, že je frekventovanější, a já tak mohu vybírat z více výskytů.

	indikativ	subjunktiv
me imagino que	99	1
se imaginan que	8	7

Velice zajímavé výsledky tentokrát pro změnu přinesla 3. os. mn. č., která v případě *imaginarse* plní funkci českého ekvivalentu otázky *dokážete si představit?* V tomto případě je subjunktiv jedinou modální možností. Jako příklady uvádím tato souvětí:

¿Se imaginan que los Leones cambien los uniformes por unos rojos, a cuenta del patrocinio de la Coca-Cola?

¿Se imaginan que las parejas homosexuales en el seno de la Guardia Civil hubieran sido aceptadas por un gobierno socialista?

¿Se imaginan que toda esa porquería se convirtiera en una boca gigante con unos dientes muy afilados y sin darnos cuenta fuésemos engullidos por ella?⁵²

⁵² CRAE

To ale neznamená, že všechny vazby *se imaginan que* musejí nutně plnit tuto funkci. Pokud nestojí v tázací větě a vyjadřuje prosté sdělení, opět platí, že na místě je použití indikativu, a to i tam, kde je sloveso *imaginarse* v záporu:

Los talibanes se imaginan que han descubierto una autopista sin desviaciones que te lleva directamente al paraíso, son monistas, adhieren a una sola idea la salvación universal, y si tú te opones a ella, se te tiene que excluir, es de una lógica implacable.

No se imaginan que, con unos pocos cuidados, su hogar va a funcionar eficientemente, ahorrándose tiempo y muchos colones a su presupuesto.

„Vienen de todas partes y se imaginan que van a ver muchos militares”, comenta risueño Cateura.⁵³

5.7.1. SROVNÁNÍ S INTERCORP

Sloveso *imaginarse* na sebe totiž ve sdělovací funkci přebírá funkci sloves jako *creer*, *suponer* nebo *sospechar*. Tomu odpovídá i rozpětí českých překladů – opět se ve výčtu níže objevují slovesa jako *předpokládat*, *myslet*, *tušit* nebo dokonce modální částice *asi*.

	me imagino que + indikativ	me imagino que + subjuntiv
předpokládám	8	–
myslím	7	–
umím/dovedu si představit	7	–
asi	3	–
představuji si	3	–
tuším	2	–
počítám	2	–
řekl bych	1	–
zdá se mi	1	–

⁵³ CRAE

	me imagino que + indikativ	me imagino que + subjuntiv
je mi jasné	1	–
nejspíš	1	–
přece	1	–
chápu	1	–
nedokážu si představit	–	1

V paralelním korpusu se *no me imagino que* objevilo pouze jednou – se subjunktivem a v českém ekvivalentu „nedokážu si představit.“

5.8. FIGURARSE

Oproti předchozí podkapitole se tento bod zajímá o sloveso, které je vždy jen zvrtné. To z jistého úhlu ulehčuje situaci, protože je hned jasné, jaké tvary budu v korpusu vyhledávat. Sloveso *figurarse* pokračuje v linii předešlých zmíněných sloves, vyjadřuje totiž předpoklad, hypotézu, že výpověď má reálnou hodnotu. V drtivé většině případů se tak opět pojí s indikativem, jak zřetelně ukazuje statistika na další stránce.

	indikativ	subjuntiv
me figuro que	52	2
se figuran que	4	1

V sumě všech výskytů se objevilo jen málo případů se subjunktivem, na rozdíl kupříkladu od sloves *imaginarse* nebo *sospechar* se však nejedná o výjimky, ale znovu o případy, kdy částice negace *no* mění význam slovesa. Jak je vidět z uvedených souvětí, *figurarse* v záporném smyslu zastává významy pocitového a subjektivního hodnocení.

Este resultado, que es, en último término, de gran valor artístico, no me figuro que sea deliberado, sino más bien una consecuencia de un desdoblamiento mental, por un lado, y de otro, de premura de tiempo.

En todo caso, no me figuro que los críticos sean una dieta muy saludable para la literatura.

*¡Dios mío, perdona a los argentinos porque no saben lo que comen; porque no se figuran que su patria vive de la producción de cadáveres congelados!*⁵⁴

5.8.1. SROVNÁNÍ S INTERCORP

Nejsem si jistý, zdali je u tohoto slovesa provést srovnání s češtinou, poněvadž jeho výskyt je v paralelním korpusu velmi malý. Ze souvětí, která jdou použít pro účely této práce jsou v korpusu celkově čtyři, která potvrzují tezi zmíněnou na začátku podkapitoly *figurarse*, totiž že toto sloveso vyjadřuje hypotézu, i když s poněkud osobitým citovým zabarvením.

	me figuro que + indikativ	me figuro que + subjunktiv
mám pocit/dojem	2	–
představuji si	1	–
podle mého	1	–

5.9. SUPONER

Po slovesech, která v jistých případech připouštěla či vyžadovala subjunktiv, se nyní dostáváme ke slovesu, jež k sobě nepřipouští žádný jiný způsob než indikativ. Je tak v podstatě dokonalou oznamovací formou předešlých sloves potenciálnosti jako *imaginarse* nebo *sospechar*. Výsledková tabulka z CRAE tak hovoří sama za sebe.

	indikativ	subjunktiv
supongo que	100	–
suponen que	100	–

⁵⁴ CRAE

Přesto jsem se však pokoušel najít možné výskyty, v nichž by k sobě *suponer* vázalo subjunktiv. Nepodařilo se mi to s negací, a to z jednoduchého důvodu: *suponer* totiž není ve španělštině možné negovat přímo. Lze buď použít konstrukci jako u slovesa *admitir*, tedy *suponer que no*, nejpřirozenějším způsobem je však použít konstrukci typu *no estoy diciendo que*. U ní CRAE našel dvacet případů z posledních pěti let, z nichž všechny se pojily se subjunktivem.

Jediný výskyt subjunktivu u *suponer* jsem zaznamenal v imperativu 1. os. mn. č., tedy ve tvaru *supongamos que*.

	indikativ	subjunktiv
supongamos que	32	5

Pro názornost uvádím některé z případů, kde se objevil subjunktivu:

Se imaginan si pusieran un empeño parecido a la inversión en ejércitos, o bueno, supongamos que lo apoyaran un 5% de lo que apoyan la industria armamentista.

[...] supongamos que se descubriera el modo de integrar la inteligencia humana y la de la máquina para crear una cultura en la que los humanos y las máquinas fueran psicológicamente indistinguibles.

Ve všech případech, v nichž po *supongamos que* stojí subjunktiv, by se však stejně dobře uplatnil i indikativ – volba modu je tedy v tomto směru naprosto poplatná postoji mluvčího a nemění smysl souvětí. Možná i z toho důvodu většina mluvčích stále i tomto tvaru slovesa *suponer* uplatňuje právě oznamovací způsob.

5.9.1. SROVNÁNÍ S INTERCORP

V paralelním korpusu budu pro tentokrát pracovat jen s výrazem *supongamos que*, protože výsledky tvarů *supongo que* a *suponen que* jsou zřejmé. Teze, že volba subjunktivu a indikativu nehraje u tohoto slovesa roli, se potvrdila i na rozhraní InterCorp. U slovesa není

znatelný významový posun a mluvčí, ačkoli mají možnost zvolit subjunktiv, přesto preferují indikativ.

	supongamos que + indikativ	supongamos que + subjunktiv
předpokládejme	6	–
dejme tomu	2	1
tak třeba	1	–
co když	1	1
řekněme	1	–

Bien; supongamos que lo hubiese sido.

Dobrá, dejme tomu, že neměl štěstí.

*Supongamos que el pintor tuviera miedo de haber sido demasiado explícito...-
sugirió Menchu-*

5.10. QUEJARSE

Posledním slovesem, kterým se v této práci zabírám, je *quejarse*. Podle výčtu, který jsem z nejrůznějších zdrojů sestavil v kapitole 3, by se toto sloveso mělo – na rozdíl od předchozího *suponer* – pojit pouze se subjunktivem, nikdy s indikativem. Že úzus však ne vždy odpovídá normě, potvrzuje právě toto sloveso.

Analýza v CRAE správně dokazuje, že *quejarse* není slovesem sdělení – v první osobě sg. ho korpus ještě nezaznamenal. Vyskytuje se tak jako reprodukce duševního pohnutí jiných osob.

	indikativ	subjunktiv
me quejo de que	–	–
se quejan de que	29	3

5.10.1. SROVNÁNÍ S INTERCORP

Stejně jako v CRAE, ani v paralelním korpusu se nepotvrdilo, že by *quejarse* tvořilo souvětí v první osobě sg. Proto jsem analýzu provedl jen pro 3. os. pl.

	se quejan de que + indikativ	se quejan de que + subjunktiv
stěžují si	2	–
naříkají	1	–

Los gringos se quejan de que en México se enferman del estómago.

Gringové si stěžují, že se v Mexiku vždycky roznemůžou od žaludku.

„Todos se quejan de que no has querido venir a componer este desorden“, decía.

„Všichni naříkají, že jsi nechtěl přijít a urovnat tenhle nepořádek,“ oznamovala.

6. Závěr

Tato práce je věnována širokému a problematickému tématu, kterým je volba slovesného způsobu ve španělštině. Ačkoli má španělština hned několik modů, postavil jsem tuto práci na kontrastu indikativu a subjunktivu. Norma je pro oba dva způsoby systémově ukotvena, tato práce se však zaměřuje na konfrontaci normy s územ, k jehož demonstraci bylo použito několik sloves, která mohou ovlivňovat způsob predikátu v substantivních větách.

Předním a snad i překvapivým zjištěním pro mě bylo, že ačkoli se vysvětlováním použití subjunktivu ve španělštině věnuje mnoho publikací a hodin výuky, vychází z mého výzkumu, že subjunktiv je v podstatě druhotným slovesným způsobem. Nemyslím si, že by tento závěr vycházel z pouhého výběru analyzovaných sloves, každé z nich totiž představuje jisté paradigma, dle kterého se mohou řídit slova podobného významu nebo uplatnění.

V mnohých případech norma s územ souhlasí, je to vidět už kupříkladu na první dvojici sloves *entender* (5.1.) a *comprender* (5.2.). Ty se ve většině případů pojí s indikativem, ovšem přijmutím sému některého z modálních významů jež je typicky spojován se subjunktivem, dochází k posunu výpovědi, a to kupříkladu jen v takových nuancích, jakými jsou česká slovesa rozumět a chápat. Podobně se chová i sloveso *explicar*. (5.5.) Není to ovšem jen sém, který vstupuje do modální hry – jak jsem se snažil poukázat na mnohých případech, o použití indikativu, nebo subjunktivu rozhodují i takové faktory jako negace, změna modu v otázce nebo samotný postoj mluvčího. Ten je nejspíš rozhodujícím prvkem v momentě, norma s územ nesouhlasí kupříkladu u slovesa *quejarse* (5.10.), které by se mělo dle všeho pojit se subjunktivem, ovšem není tomu tak – alespoň ve většině případů.

Další kapitoly ale ukazují, že subjunktiv může často přebírat funkci indikativu, nebo že se oba způsoby mohou alternovat bez změn významu predikátu. To jen dokazuje, jak komplexní je problematika indikativu a subjunktivu a že je potřeba se k ní neustále vracet.

Použité zdroje

AHERN, Aoife. El subjuntivo : contextos y efectos. Madrid : Arco Libros, 2008.

ÁLVAREZ, Jesús Fernández. El subjuntivo. Madrid : EDI-6, 1987

ALONSO-CORTÉS, Á. Manteca. Gramática del subjuntivo. Madrid : Cátedra, 1981

BALLY, Charles. Linguistique générale et linguistique française. Berne : A. Francke, 1944

BELLO, Andrés. Gramática de la lengua castellana destinada al uso de los americanos. Venezuela : La Casa de Bello, 1995

GILI GAYA, Samuel. Curso superior de sintaxis española. Barcelona: Biblograf, 1961

KARLÍK, Petr. Má čeština konjunktiv? Sborník Filozofické fakulty Brněnské univerzity, 1982

LENZ, Rodolfo. La oración y sus partes. Madrid : Centro de Estudios Hispánicos, 1920

LLITERAS, Margarita. La teoría gramatical de Vicente Salvá. Madrid : Sociedad General Española de Librería, 1992

OLANO, Concepción Otaola. La modalidad (con especial referencia a la lengua española) Apud Revista de Filología Española, vol. LXVII no ½, 1988

PALMER, F. R. Mood and Modality. Cambridge University Press, 1986

PANEVOVÁ, J.; BENEŠOVÁ, E.; SGALL, P. Čas a modalita v češtině. Praha : Univerzita Karlova, 1971

SALVÁ, Vicente. Gramática de la lengua castellana. Paris : Libreria hispano-americana, 1830

ZAVADIL, Bohumil. Kategorie modalit ve španělštině. Praha : Univerzita Karlova, 1980

ZAVADIL, Bohumil; ČERMÁK, Petr. Mluvnice současné španělštiny. Praha : Karolinum, 2010

JAZYKOVĚDNÉ KORPUSY:

CRAE: <http://corpus.rae.es/creanet.html>

InterCorp: <https://www.korpus.cz>

INTERNETOVÉ ZDROJE:

CALVO, José Manuel González. Sobre el modo verbal en español. Universidad de Extremadura, 1995 (k nalezení na: <http://dialnet.unirioja.es/descarga/articulo/58843.pdf>)

JULIÁ, Tomás Jiménez. Modalidad, modo verbal y *modus* clausal en español. Universidad de Santiago de Compostela, 1989 (k nalezení na: <http://gramatica.usc.es/att/tomas.jimenez/Jimenez1989a.pdf>)

GRAMATICKÉ PŘÍRUČKY:

Manual de la Nueva gramática de la lengua española. Madrid : RAE, 2010

Mluvnice češtiny 2, Praha : Academia, 1986